

רשת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

"קו הרבנים" מענה 24 שעות ביממה: 0732-122-122

גליון 66 וישב

סעודה שלישית בפת או מזונות או בפירות, סדר תפילת מנחה והקריאה בתורה ואמירת צדקתך, עד מתי זמן איסור מלאכה במוצאי שבת, ודיני אמירת אתה חוננתנו, ודיני הבדלה

סימן רצא ס"ה
דין שלש סעודות

ערב פסח שחל בשבת
יז. בערב פסח שחל בשבת שאסור פת אחר מנחה, יקיים במיני טיגון שעושים ממצה כתושה או בבשר ודגים או פירות. (מ"ב ס"ק כה).

להרבות מעדנים
יח. מצוה לכתחילה להרבות במעדנים כפי יכלתו. (מ"ב ס"ק כב).

נשים בסעודה שלישית
יט. נשים חייבות בסעודה שלישית, כי בכל דיני שבת איש ואשה שוים, ועוד שהם היו באותו הנס של המן, ועל כולם נאמר אכלוהו היום שנלמד מזה חיוב שלש סעודות. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק יד).

סימן רצב
דין תפילת מנחה בשבת

על הבימה רק לפני העמוד קודם תפילת שמונה עשרה וזה גם על הספר תורה, כי אם יאמרו על הבימה לא יאמרו קדיש לפני העמוד כי אין במה להפסיק, כי יהללו פסוק אחד ומזמור לה' הארץ אינו מעיקר הדין, וראוי להסמיך הקדיש לשמונה עשרה, אבל בשחרית אומרים אשרי. וכשאינן ספר תורה במנחה יאמרו רק פעם אחת קדיש ויאמרו ואני תפילתי קודם הקדיש כדי שלא יפסיק. (מ"ב סק"ד).

טעו בפרשה אחרת
ד. אם טעו וקראו מפרשה אחרת מחלוקת האחרונים אם צריך לחזור. (מ"ב ס"י קלה סק"ד). ואם לא היה ספר תורה והתפללו קודם שמונה עשרה אפשר לקרא אחר התפילה, ויש לומר חצי קדיש לאחר קריאת התורה. (קצה"ש ס"י צא סק"ד).

סעיף ב

אמירת צדקתך
ה. אומרים צדקתך, כי מתו בו יוסף משה ודוד. והב"ח הוכיח שמשה מת בערב שבת ונגנו בשבת במנחה בעת רצון וככתוב בזוהר, ואומרים צידוק

סעיף ה

חיוב סעודה שלישית במה
טז. צריך לעשותה בפת, כי חיוב שלש סעודות נלמד משלש פעמים היום שכתוב במן, ויש אומרים אף במאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן שמברכים מזונות, ויש אומרים אף בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, ויש אומרים אף בפירות. ולכל הדיעות מצוה מהמובחר בפת ונחלקו לענין בדיעבד כי אין דרך לאכול סעודה שלישית לתיאבון, והעיקר שצריך פת אלא אם כן שבע ביותר או במקום שאי אפשר. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק כב-כד).

סעיף א

סדר תפילת מנחה
א. במנחה אומרים אשרי ובא לציון במקום סדר קדושה דחול, ובשבת שמאריכים הרבה בשחרית ובמוסף הניחוח עד מנחה. ומפסיקים בקדיש ואומרים ואני תפילתי וגו', על פי המדרש אין אומה זו כעובדי גילולים ששותים ומשתכרים ופוחזים ואנו לא כן אף שאכלנו ושתינו ואני תפילתי. וביום טוב אין אומרים אותו כיון שאין קורים בתורה שהוא עת רצון. ובשבת אומרים אף כשאין ס"ת או ביחיד. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א-ב).

קריאה בתורה
ב. מוציאים ספר תורה וקורים שלש אנשים עשרה פסוקים מפרשה הבאה, ואפילו חל יו"ט בשבת קורים בפרשה הבאה ולא בשל יום טוב כי הקריאה אינה בשביל יום טוב. וקריאה זו תקנת עזרא. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג, ה).

קדיש אחר הקריאה
ג. במנחה בין בשבת ובין בתענית אין אומרים קדיש

הדין בזמן שנגנז. ויש מפרשים צדקתך להצדיק הדין על הרשעים שחוזרים לגיהנם במוצאי שבת. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ו). ואם טעה הש"ץ והתחיל קדיש תתקבל, יאמרו צדקתך אחר קדיש ולא יאמרו עוד קדיש. (קצה"ש סי' צא סק"ו).

מתי אין אומרים צדקתך

ו. ביום שאלו חל בחול לא היו אומרים נפילת אפים כגון אם חל ראש חודש בשבת, או ערב ראש חודש, אין אומרים צדקתך. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ו).

מדרש בין מנחה למעריב

ז. נהגו שלא לקבוע מדרש בין מנחה למעריב כשסמוך

לחשיכה, ואינו איסור רק מנהג לזכרון, כי מתו בו יוסף משה ודוד וחכם שמת כל המדרשות בטלים. ורק שלא ללמוד בחברותא אבל שנים שנים לומדים בבתייהם. והמנהג לדרוש קודם מנחה. ומהר"ל דרש בין מנחה למעריב, ואין למנוע זה כי מצוי שיש שעוסקים בשיחה בטילה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ח-ט).

פרקי אבות ושיר המעלות

ח. פרקי אבות בקיץ ושיר המעלות בחורף אומרים, ואם נמשכה הדרשה עד סמוך לחשיכה אזי לא יאמרו פרקים או שיר המעלות כדי שיוכלו לקיים סעודה שלישית בזמנה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ט).

סימן רצג

דיני ערבית במוצאי שבת

האדמומית מכיפת הרקיע בצד ששקעה חמה מועיל שלשה כוכבים קטנים לבד. (מ"ב סק"ד).

כוכבים רצופים

ו. שלשה כוכבים אלו צריכים להיות רצופים, משום תוספת שבת. והוא הדין אם רואה שלשה כוכבים קטנים אינם רצופים וממתין מעט אחר כן מותר לעשות מלאכה כי הרי הוסיף. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה).

יום המעונן

ז. אם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו. ולא כתב המחבר שיחכה עד ד' מילין מתחילת השקיעה, כי לא נודע לו זמן השקיעה משום הענן. ואם יש לו מורה שעות שהולך טוב ויודע בבירור שאתמול היה בזמן זה שלשה כוכבים קטנים יכול לסמוך על זה. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ו-ז).

סעיף ג

מעריב והבדלה מפלג המנחה

ח. מי שהוא אנוס, כגון שהולך מביתו מבעוד יום עד סוף התחום ויושב שם עד הערב כדי שמיז שיחשיך ילך לדבר מצוה הנחוץ לו, ושם לא ימצא כוס להבדיל, יכול להתפלל של מוצאי שבת מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיז. ולא יברך על הנר, ואסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. וימתין מלקרות קריאת שמע עד צאת הכוכבים. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ח, ט).

דעת האחרונים שלא לעשות כן

ט. כתבו האחרונים שלא לעשות כן, כי הוא דבר תמוה לרבים ויבואו לעשות מלאכה, ובפרט בימינו שנהגו כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, מהדין אסור להקדים מעריב, ואף שבערב שבת יש שמקילים, משום שמצוה להוסיף מחול על הקודש מה שאין כן במוצאי שבת. (מ"ב סק"ט).

חולים וזקנים

י. חולים וזקנים שרגילים לילך לישון מבעוד יום, אין להתיר להם להבדיל בשבת מבעוד יום אלא יבדילו ביום ראשון. (שבה"ל ח"י נד). וביום טוב שחל במוצאי

סעיף א

לאחר תפילת מעריב

א. לכתחילה ראוי ונכון וכן מנהג כל ישראל לאחר תפילת מעריב כדי להוסיף מחול על הקודש, ומן הדין די שיתעכב מלעשות מלאכה עד הזמן. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

מזמרים קודם מעריב

ב. המנהג לומר קודם מעריב מזמור אלקים יחננו, ועוד. ואם יחול תשעה באב במוצאי שבת אין מזמרים כי אינו זמן חנינה, וכן כשיחול יום טוב במוצאי שבת אין מזמרים כי אין אומרים תחינה בשבת ויום טוב, ובכל שבת אומרו משחשיכה לפני מעריב. ומותר לומר תהלים המורגל בו בעל פה. (מ"ב סק"א).

מעלת המנהג

ג. טוב ויפה המנהג הזה, כדי ללוות שבת שנקראת כלה מלכתא בשירות ותשבחות, ועוד כי על ידי זה נתאחר המעריב ונתוסף מחול על הקודש וגם כדי שלא יבואו לדבר בדברים בטלים. (מ"ב סק"א).

סעיף ב

איסור מלאכה הוא עד צאת ג' כוכבים קטנים

ד. צריך לזהר מלעשות מלאכה עד שיראו שלשה כוכבים קטנים, ומן הדין די בכוכבים בינונים אלא שאין אנו בקיאים בהם ושמא הם גדולים לכן הצריכו קטנים. וקודם לכן אסור משום ספק יום. ואם הרקיע מזהיר כעין אור היום עדיין בין השמשות, ולגר"א די אם נסתלק האדמומית מכיפת הרקיע באותו צד ששקעה חמה, אף אם מזהיר. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ג-ד).

שלשה כוכבים קטנים ושלשה בינונים

ה. בספר תפארת ישראל בפ"ב משבת הצריך שלשה כוכבים קטנים חוץ משלשה בינונים. ואולי טעמו כי אם יש גדולים מהם אנו יודעים שהם קטנים. ולא הזכירו זאת שאר אחרונים, ויש להקל, ואם נסתלק

שבת שמבדילים בשעת קידוש אפשר להקל בשעת הדחק לחולה וזקן לקדש ולהבדיל מבעוד יום, ולא

יבדיל על הנר, ולא יעשה מלאכה. (הגרש"ז אורבך בש"כ פמ"ז הע' קיא).

סימן רצד דיני הבדלה בתפילה

באחרונה, אם הבדיל על הכוס. ואם לא הבדיל כלל ויש עליו חיוב הבדלה, יזכיר אתה חוננתנו בשחרית בתפילה שניה שהיא להשלמה, ואחר כך יבדיל על הכוס. (מ"ב סק"ב).

סעיף ב

לא הבדיל בתפילה ואין לו כוס
ז. לא הבדיל בתפילה ואין לו כוס בלילה, וסובר שגם למחר לא יהיה לו, חוזר ומתפלל, ואם כבר עקר רגליו חוזר לראש, ואם לא סיים עדיין תפילתו חוזר לברכת אתה חונן. ואם נזכר קודם שומע תפילה יאמר אתה חוננתנו בשומע תפילה, כי הרי אומר אבינו מלכנו החל עלינו והיא בקשה ומעין שומע תפילה שכולל כל הבקשות. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ו).

מצפה לכוס

ח. אם מצפה למחר לכוס לא יחזיר התפילה. ואם יש לו כוס יסמוך על הכוס ולא יאמרנה בשומע תפילה כי עיקרה שבח ולא שייך כל כך לשומע תפילה. (מ"ב סק"ה-ו).

סעיף ג

תשעה באב ביום ראשון

ט. תשעה באב שחל להיות באחד בשבת, טעה ולא הבדיל בתפילה, אינו צריך לחזור ולהתפלל, כיון שמבדיל על הכוס במוצאי תשעה באב. (שו"ע ס"ג).

סעיף ד

סיים הברכה

י. במקום שאמרו שאינו חוזר ומתפלל, מיד כשהזכיר השם של סיום הברכה אין לו לחזור אף שלא פתח בברכה שלאחריה. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"ז). ואינו רשאי לומר אחר הזכרת השם למדני חוקיך, כיון שאין צריך לחזור. (תהלה לדוד סק"ז).

סעיף ה

תשעה באב ביום ראשון

יא. במקום שאמרו שאינו חוזר אם רצה להחמיר על עצמו לחזור, אם סיים תפלתו רשאי בתורת נדבה, כשמכיר עצמו זריז וזהיר ושיכון. אבל אם עדיין לא סיים תפלתו אינו רשאי, כיון שאין צריך לחזור הרי זה הפסק. (שו"ע ס"ה, מ"ב סק"ח-ט).

סימן רצה

הבדלה שעושה שליח ציבור

מעומד. ונוהגים לכפול פסוק אורך ימים. ויש מקומות שאין אומרים ויהי נועם בבית האבל אלא מתחילים יושב בסתר. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סעיף א

אתה חוננתנו

א. אומרים הבדלה בחונן הדעת. והמנהג לומר אתה חונן עד לאנוש בינה, ואחר כך אתה חוננתנו וכו' וחננו מאתך. ואם התחיל מאתה חוננתנו יצא. וקבעוה בברכה זו כי אסור לתבוע צרכיו קודם הבדלה. ואפילו אם נזדמן לו שהבדיל על הכוס מקודם, צריך להבדיל גם בתפילה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א-ב).

לא אמר אתה חוננתנו

ב. אם טעה ולא הבדיל, משלים תפלתו ואינו חוזר, מפני שיבדיל על הכוס. אף כי לכתחילה צריך להבדיל בין בתפילה ובין בכוס, בדיעבד סומך עצמו על הבדלה על הכוס. ואסור לעת עתה במלאכה עד שיבדיל על הכוס, או יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג).

לא הבדיל בתפילה וטעם קודם הבדלה בכוס

ג. שכח בתפילה אתה חוננתנו, וטעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור ולהבדיל בתפילה, אף כי כל טעם קודם הבדלה מבדיל אחר כך, כיון שטעה גם בתפילה קנסו אותו וצריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפילה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד). ואף אם טעם קצת. (שו"ע הרב ס"ג). ואם עבר והבדיל על הכוס אפשר שאין צריך לחזור להבדיל בתפילה כי כבר יצא הבדלה. (ביה"ל ד"ה צריך).

ברוך המבדיל קודם שטעם

ד. אם אמר ברוך המבדיל קודם שטעם, ולא הזכיר בתפילה יש לקנסו לחזור להבדיל בתפילה, (משב"ז סק"ב). ויש שנסתפקו בזה. (הגרש"ז אורבך בש"כ פני"ט הע' פד). אבל אם אמר זאת בתוך התפילה אף שלא אמר אתה חוננתנו אין קונסים אותו. (שם פני"ח הע' מה).

מלאכה קודם שהבדיל בכלל

ה. לא הבדיל בתפילה ועשה מלאכה קודם הבדלה על הכוס, יש סוברים שחוזר ומבדיל בתפילה, ויש חולקים ויש לסמוך שאין לחזור ולהתפלל. (ביה"ל ד"ה ואם).

לא התפלל ערבית

ו. אם שכח להתפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים ואינו מזכיר אתה חוננתנו לא בראשונה ולא

הקדמה

ויהי נועם

א. אומרים ויהי נועם, ופסוק ויהי נועם אומרו

סדר קדושה

ב. אומרים **סדר קדושה באריכות בנעימות קול** כדי שיתאחר מעט סדר קדושה **ומעכב לרשעים מלחזור לגיהנם**, כי נמשכת קדושת שבת עד שישלימו ישראל סדריהם. וכדאיתא בחז"ל שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות חזרו לגיהנם, שכבר השלימו ישראל סדריהם. ומתחילים **מואתה קדוש** ואין אומרים ובא לציון גואל שאין גאולה בלילה, ולכן אין אומרים גם ואני זאת בריתי כי הם סמוכים בספר ישעיה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

זמן שאין אומרים ויהי נועם וסדר קדושה
ג. בזמן שאין אומרים ויהי נועם כגון שחל **יום טוב בשבוע** אפילו ביום שישי, כי צריך שיהיה **כל השבוע ראוי למלאכה**, שכתוב בו ומעשה ידינו כוננהו, אין אומרים סדר קדושה, כי ויהי נועם בו ברך משה לישראל כשסיימו מלאכת המשכן ושרתה שכינה, ומסמיכים הפסוק ואתה קדוש יושב תהלות ישראל. ואין אומרים אותו כשאין אומרים ויהי נועם. (שו"ע

ס"א, מ"ב סק"ג-ד).

פורים וערב פסח בימות החול
ד. כשחל בימות החול **פורים או ערב פסח** אין למנוע מלומר ויהי נועם במוצאי שבת שלפניו. ואף אם חל **פורים במוצאי שבת עצמו**. (מ"ב סק"ג).

ויתן לך
ה. פסוקי ויתן לך אומרים אף כשחל יום טוב בימות החול כי הם פסוקים של ברכה בתחילת ימי השבוע. (מ"ב סק"ה, ס"י תרצג ס"א).

הבדלה בבית הכנסת
ו. שליח ציבור מבדיל כדי להוציא את מי שאין לו יין, ומי שיש לו יין יותר טוב שיבדיל בביתו כדי להוציא את כל בני ביתו. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ו).

הבדלה באמצע שמונה עשרה
ז. אם עומד בתפילת שמונה עשרה ורוצה לצאת חובת הבדלה י"א שרק **בין ברכה לברכה** יכול לצאת. (הגרש"ז אורבך בשש"כ פ"ס הע"י מו). וי"א שאין להפסיק כלל כדי לשמוע ולצאת. (שלמת חיים ס"י רסה, הר צבי או"ח ח"א נט).

סימן רצו

דיני הבדלה על היין

שפיכה מהכוס על הארץ
ו. נוהגים לשפוך מכוס של יין על הארץ, כי אמרו **כל בית שלא נשפך בו יין כמים** אין בו סימן ברכה ועושים כן **לסימן טוב** בתחילת השבוע. ואינו שופך **קודם שמתחיל הברכה** כדי שלא יברך הברכה על כוס פגום שאינו מלא, ואחר **סיום ברכה** לא יוכל לשפוך כי הוא ביזוי לכוס של ברכה ששופך ממנו אחר ברכה קודם שתיה, ושופכים קודם סיום ברכת בורא פרי הגפן. והסכמת האחרונים שלא ישפוך כלל בשעת ברכה **רק בשעה שמוזג הכוס** ימלא על גדותיו עד שישפך על הארץ. וגם זה יש למעט משום הפסד משקים. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד-ה).

שפיכה מהכוס לכבות הנר
ז. גם שופכים מהכוס לאחר הבדלה לאחר שתיה, ומכבים בו הנר, **ורוחצים בו עיניו** משום חיבוב המצוה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ו).

אופן שתיית הכוס
ח. שתיית הכוס תהיה **בישיבה** כי אין שותים מעומד לכתחילה. נהגו הנשים שלא לשתות מכוס הבדלה. כוס הבדלה **רגיל המבדיל לשתותו כולו** ואינו משקה ממנו בני ביתו, כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה, ואם ישתה רק מלא לוגמיו יש ספק בברכה אחרונה. (מ"ב סק"ז).

סעיף א

מצות הבדלה מהתורה או מדרבנן

א. מצות הבדלה לרמב"ם הוא **מהתורה** כקידוש, ונכלל בזכור את יום השבת לקדשו בכניסתו בקידוש, וביציאתו בהבדלה. וי"א **מדרבנן** ואסמכוהו אקרא. ומבדיל על **כוס יין** כקידוש. ואם **הבדיל בתפילה** לכל השיטות הבדלה על הכוס מדרבנן. (מ"ב סק"א).

אמירת שבוע טוב

ב. אם אמר שבוע טוב אינו יוצא בהבדלה מהתורה כי אין באמירתו הבדלת שבת, ואינו **כשבתא טבא** שהוא כקידוש. (הגרש"ז אורבך בשש"כ פני"ח הע"י לא).

סדר הבדלה

ג. סדר הבדלה, **יין, בשמים, נר, הבדלה**. ונהגו לומר קודם הבדלה שעושים בבית הנה קל ישועתי וגוי כוס ישועות אשא וגוי ליהודים היתה אורה וגוי לסימן טוב. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

כוס שאינו פגום

ד. צריך שלא יהא הכוס פגום. שאם **שתה אחד** מהיין מתחילה נפגם להבדלה. אבל אם **הכוס עצמו פגום** אין להקפיד אם אין אחר. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

יתנו עיניהם בכוס ובנר

ה. בשעת הבדלה יתנו עיניהם, **המבדיל והשומעים** העונים אמן, בכוס ובנר, כדי שלא יסיחו דעתם. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ג).